

ZAČETKI IN RAZVOJ DIAGNOSTIČNE RENTGENOLOGIJE V SLOVENIJI

Barbara Pavlovič, Marjan Gregorič, Veronika Lipovec

Odkritje rentgenskih žarkov leta 1895 pomeni skupaj z nekaj meseci kasneje odkritimi radioaktivnimi sevanji znanstveni dosežek, ki spada med največje pridobitve naravoslovnih znanosti v bližnji preteklosti.

Med prvimi vejami znanosti, ki so začele uporabljati rentgenske žarke v praktične namene, je bila medicina, saj je že sam Roentgen dal pobudo za uporabo rentgenskih žarkov v medicinske namene, ko je na svojem prvem javnem predavanju o njih, dne 23. januarja naslednjega leta v Nemčiji, demonstriral poslušalcem prvi rentgenski posnetek skeleta človeške roke.

Novica o odkritju novih žarkov, ki prodirajo skozi materijo, se je bliskovito razširila po svetu. Nekateri zdravniki so si kmalu po Roentgenovem predavanju nabavili tedaj še zelo enostavno aparaturo in začeli z njo slikati zlomljene kosti. Preteklo pa je še precej časa, da se je diagnostika s pomočjo rentgenskih žarkov razvila tudi za druge organe, ne le za skelet. Celih deset let je trajalo, preden so npr. začeli uporabljati kontrastno sredstvo za prikaz prebavnih organov.

Dne 18. avgusta 1899 je pred zborom zdravnikov Hrvaške dr. Edvard Šlajmer, takratni predstojnik Splošne bolnišnice v Ljubljani, predaval o uporabi rentgenskih žarkov v kirurgiji. Že pred in med I. svetovno vojno so se naši zdravniki seznanjali z novo diagnostično in tudi terapevtsko metodo v različnih bolnišnicah takratne avstroogrške monarhije, predvsem na Dunaju, na institutu, ki ga je vodil prof. dr. Gvido Holzknecht, pa tudi v večjih zdravstvenih enotah na fronti.

Barbara Pavlovič, študent oddelka za radiologijo, Visoka šola za zdravstvo, Ljubljana, Poljanska 26 a
Mario Gregorič, študent oddelka za radiologijo, Visoka šola za zdravstvo, Ljubljana, Poljanska 26 a
Veronika Lipovec, dipl. org. zdr., predavatelj, Visoka šola za zdravstvo, Ljubljana, Poljanska 26 a

Prvi rentgenski aparat na področju današnje Slovenije je nabavila ljubljanska bolnišnica okoli leta 1900, drugega pa šele 20 let kasneje, za kirurški oddelek. Leta 1923 so bili v Sloveniji štirje aparati, poleg obeh v Ljubljani še eden v Ormoški bolnišnici ter četrti v neki privatni zdravniški ordinaciji v Ljubljani.

Zdravstveni odsek pri takratni pokrajinski vladi za Slovenijo je v drugi polovici 1920. leta razpisal štipendijo za študij rentgenologije v tujini. Prejel jo je dr. Alojzij Kunst, ki je konec januarja naslednjega leta začel specializirati na Dunaju, ob koncu specializacije pa si je ogledal še nekaj institutov v Nemčiji. Po vrnitvi domov je leta 1923 ustanovil samostojni rentgenski institut v okviru Splošne bolnišnice v Ljubljani. Institut je 1924. leta razpisal mesto pomožnega zdravnika, na katerega se je javil dr. Josip Hebein, kasnejši dolgoletni predstojnik instituta.

V prvih letih je institut opravljal preglede in obsevanja za bolnike iz vse Slovenije. To je prineslo dovolj finančnih sredstev, da so leta 1926 nabavili sodoben zmogljiv diagnostični rentgenski aparat in leta 1927 visoko zmogljiv terapevtski rentgenski aparat najnovejšega tipa. Rentgenske kabinete so začeli odpirati tudi drugje v Ljubljani - sanatorij leonišče (1927), centralna ambulanta železničarjev (1928), sanatorij Šlajmerjev dom (1929), vojna bolnišnica (1930). Izven Ljubljane pa so v tem času opremili kabinete v bolnišnicah v Brežicah, v Celju, na Jesenicah in na Golniku.

V Mariboru sta si dva zdravnika opremila lasten rentgenski kabinet v privatni ordinaciji, v privatnem sanatoriju za ženske bolezni je bil ustanovljen rentgenski kabinet pod vodstvom dr. Ipavca, privatni kabinet si je opremil tudi internist dr. Matko. Kot tretji specialist rentgenolog v Sloveniji je 1930 leta odprla privatno ordinacijo prim. dr. Kovačeva.

Leta 1933 so v ljubljanski bolnišnici pričeli z zdravljenjem prelomov vratu stegenice z žebljanjem, kar je zahtevalo sodelovanje kirurgov in rentgenologov.

Med okupacijo je na rentgenskem institutu zaradi izrednih razmer razvoj diagnostike stagniral, močno je padla frekvenca bolnikov. Po koncu vojne je število bolnikov začelo naglo naraščati, pojavile pa so se težave s pomanjkanjem materiala, predvsem filmov, ki so bile hujše kot med vojno.

Pojavile so se tudi težave z osebjem, saj usmiljenke, ki so do tedaj opravljale

delo kasnejših rentgenskih tehnikov, niso več smele delati. Zato je vlada ljudske republike Slovenije na pobudo slovenskih rentgenologov l. 1951 ustanovila šolo za rentgenske pomočnike.

V povojnih letih se je diagnostična rentgenologija v Sloveniji zelo razvila, ustanovljili so se novi oddelki v bolnišnicah in v zdravstvenih domovih, naraslo je število specializantov, delati so začeli primerno izobraženi rentgenski tehniki. Leta 1961 je postal predstojnik Inštituta za rentgenologijo v Ljubljani prof. dr. Stanko Hernja, ki je začrtal razvoj stroke v smeri strokovno močnega rentgenološkega oddelka, ki tesno sodeluje z drugimi medicinskimi strokami. Z uvedbo samoupravnega sistema je bilo reorganizacijam podvrženo tudi zdravstvo, glavna šibka točka razvoja v naslednjih letih je bila, da stroka zaradi političnih razmer ni mogla slediti kontinuiteti informacij, s čemer je bil njen razvoj okrnjen. Močna ovira razvoju je bilo tudi nepriznavanje funkcionalne amortizacije opreme, kar je ob visoki frekvenci preiskovancev in posledično hitremu trošenju opreme onemogočilo obnovo in modernizacijo le-te. Vse to je vodilo v počasno napredovanje razvoja stroke.

Inštitut za rentgenologijo je bil ves čas učna baza za specializante iz radiologije in za študente tedaj že Višje šole za zdravstvene delavce, oddelka za rentgenske tehnike.

Leta 1966, ko so v Ljubljani začeli z gradnjo nove osrednje stavbe Kliničnega centra, so v tem sklopu začeli graditi tudi nov rentgenski inštitut. Pred začetkom gradnje je bil inštitut sestavljen iz treh organizacijskih enot in sicer iz centralnega dela, iz oddelka na kirurški kliniki in iz rentgenskega oddelka na polikliniki, ki je opravljal ambulantno specialistično dejavnost. Komisijo, ki ji gredo zasluge za načrtovanje in izgradnjo novega inštituta za rentgenologijo, so sestavljali prof. dr. Stanko Hernja, prof. dr. Jože Stropnik, prof. dr. Ivo Obrez in prof. dr. Ludvik Tabor. Na tem mestu pa tudi ne smemo spregledati zaslug, ki jih je za izgradnjo novega inštituta in za razvoj stroke imela ga. Hilda Naglič, ki je 35 let delala na inštitutu kot glavni rentgenski tehnik.

4. avgusta 1973. leta je Inštitut za rentgenologijo začel z delom v novih prostorih, kar je omogočilo novo, sodobno opremo in razmah stroke. Zaradi političnih razmer so se pojavljali problemi v zvezi z nabavo strokovne literature, pa tudi z izpopolnjevanjem v tujini. Vendar pa se je kljub temu rentgenologija v tem času močno povezala s klinikami in tako je prišlo do

razvoja klinične radiologije. Organizacijsko je bil Institut razdeljen na naslednje diagnostike: skeletna, tomografska, angiografska, gastroenterološka, torakalna, urološka, ginekološka, nevroradiološka ter kardio diagnostika. Reorganizacije v Kliničnem centru so v tem obdobju prinesle tudi priključitev vseh rentgenskih oddelkov, ki so delovali v okviru Kliničnega centra, rentgenskemu institutu.

V naslednjih letih je Institut še naprej vodil prof. dr. Stanko Hernja, po njegovi upokojitvi pa prof. dr. Ivo Obrez. Njegova prezgodnja smrt pomeni za slovensko radiologijo veliko izgubo. Od leta 1989 dalje je predstojnik instituta prof. dr. Vladimir Jevtič.

V letu 1989 je bilo približno 85% radiološke opreme na Institutu za radiologijo stare med 17 in 20 leti. Pogoji dela s tako zastarelo tehnologijo so bili zelo težki. Zato je bil tedaj prioritetni cilj posodobitev opreme. Od leta 1989 do danes je večji del opreme zamenjan, zgrajen je bil nov prizidek z magnetno-resonančnim tomografom in novim aparatom za kompjuterizirano tomografijo, na novo zgrajena in posodobljena pa je tudi knjižnica.

Tako kot se je po vojni razvijal Institut za radiologijo v Ljubljani, so se odpirali, razvijali in opremljali tudi rentgenski diagnostični oddelki po vseh bolnišnicah in večjih zdravstvenih domovih v Sloveniji. Danes je mreža radioloških diagnostičnih oddelkov v Sloveniji zelo razvejana in tudi strokovno na visoki ravni.

Literatura:

Hebein J. Začetki in razvoj rentgenologije v Sloveniji: prispevek k zgodovini medicine. Zdravstveni vestnik, Ljubljana, 1966.